

Nr 39

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om poströstning vid kriminalvårdsanstalter.

I de liklydande motionerna nr 188 i första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* och nr 242 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* yrkas, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag angående poströstning vid fångvårdsanstalterna i valet 1968».

Texten är tryckt i *andra* kammaren. Motionsyrkandet framställs under hänvisning till motivering i de likalydande motionerna I: 203 och II: 263 om upprustning av kriminalvården. Texten till nämnda motioner är tryckt i *andra* kammaren.

Gällande bestämmelser

Nuvarande vallagstiftning saknar särbestämmelser rörande rösträttens utövning för de på kriminalvårdsanstalt intagna. Vissa möjligheter till underlättande av denna väljarkategori valdeltagande öppnas dock genom reglerna om rösträttens utövning genom äkta make och genom systemet med poströstning på valdagen.

Reformkrav och utredningar m. m.

I 1944 års vallagssakkunnigas betänkande (SOU 1945:64, s. 41), som ligger till grund för de nuvarande reglerna om poströstning på sjukhus, berördes frågan om röstning på sjukvårdsanstalter inom fångvården. De sakkunniga anförde, att intagning på fångvårdsanstalt måste anses innebära ett faktiskt hinder för rösträttsutövning, och ansåg, att valhemligheten inte skulle kunna bevaras på grund av rådande censurbestämmelser. Sådan röstning syntes de sakkunniga därför inte böra ske.

I ett år 1961 av 1955 års valutredning avgivet betänkande (SOU 1961:20) upptogs frågan ånyo. Vad fångvårdens sjukvårdsanstalter angår, anförde utredningen, torde frågan om poströstning för dem som vårdas å dessa vara beroende av huruvida det över huvud taget kan anses lämpligt med särskilda åtgärder för att underlätta valdeltagandet för personer, som är intagna å fångvårdsanstalter. Utredningen anförde att det enligt valutredningens mening icke kunde anses i och för sig omotiverat att bereda i anstalt intagna möjlighet att rösta. Så skedde exempelvis i Västtyskland, där särskilda valnämnder kunde inrättas för olika slags anstalter, däribland

fångvårdsanstalter. Utredningen ansåg dock att spørsmålet i viss mån var beroende av att frågan om de sjukas röstning bringades till en lösning. De intagnas röstning tänktes kunna ske genom poströstning inom anstalterna.

I åtskilliga *remissyttranden* över 1961 års betänkande uttalades, att det icke var omotiverat att bereda ifrågavarande väljare möjlighet att rösta. Ingen remissinstans påkallade dock omedelbara åtgärder. Enligt *fångvårdsstyrelsens* uppskattning torde ungefär hälften av de intagna ha möjlighet att rösta genom äktamakeförsändelse eller vid personlig röstavgivning under permission. För övriga intagna saknades möjligheter att utöva röst-rätten. Fångvårdsstyrelsen fortsatte:

Enligt fångvårdsstyrelsens uppfattning kan det inte anses tillfredsstäl-lande att en grupp väljare sålunda till följd av tvångsåtgärder från sam-hällets sida är avskuren från rätten att delta i de allmänna valen. Att den ena hälften av de intagna men inte den andra har möjlighet att rösta kan med skäl uppfattas som en orättvisa. Ur resocialiseringssynpunkt skulle det också vara av värde om de intagnas samhällsintresse kunde väckas ge-nom att de får tillfälle att följa valkampanjerna och själva rösta. Särskilda åtgärder bör därför vidtagas för att underlätta de intagnas röstning. Då åtgärder i detta syfte onekligen skulle kunna te sig utmanande mot andra grupper av väljare som av olika yttre omständigheter är förhindrade att rösta, såsom sjuka, avlägset boende och personer med viss tjänstgöring på valdagen, förutsattes dock att utredningens förslag skall resultera i att det sörjes för att sådana väljargrupper får ökade möjligheter att del-taga i valen. Styrelsen erinrar också om att — därest frågan löses med en form av poströstning — jämväl den på valdagen tjänstgörande personalen bör beredas tillfälle att rösta på postanstalten även om denna är belägen i befattningshavarens hemort.

Generalpoststyrelsen ansåg att flera skäl talade mot inrättande av till-fälliga postanstalter för röstmottagning på fångvårdsanstalterna. Under alla omständigheter ansåg styrelsen frågan böra vila i avvaktan på att spör-smålet om de sjukas röstning blivit slutgiltigt löst.

I proposition till 1962 års riksdag (nr 53) i anledning av betänkandet fann departementschefen det i och för sig motiverat med särskilda åtgär-der för att underlätta valdeltagandet för de på fångvårdsanstalt intagna. Frågans lösning syntes departementschefen dock delvis vara beroende av hur röstningsproblemen för övriga eftersatta väljargrupper löstes, i följd varav något förslag ej upptogs i propositionen.

Valutredningen återkom till ämnet i sitt år 1963 *avgivna slutbetänkande* (SOU 1963:54) och föreslog — »icke utan viss tvekan» — att postanstalt för röstning på valdagen skulle få inrättas vid fångvårdsanstalt och allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Utredningen återgav uppgifter i fång-vårdsstyrelsens cirkulär nr 5/1962 om vård och behandling vid fångvårds-anstalterna, enligt vilket röstberättigad intagen inte kan påräkna permis-sion för att få delta i allmänt val men intagen, som är gift, skall på begä-ran erhålla möjlighet att avlämna valsedel genom sin make. Den tveksam-het utredningen kände inför förslaget hänfördes särskilt till att större
2* — *Bihang till riksdagens protokoll 1967. 5 saml. 2 avd. Nr 36—45*

klarhet huruvida de organisatoriska förutsättningarna för denna utvidgning av poströstningsförfarandet var för handen skulle vinnas först sedan det nya systemet för sjukas och åldringars valdeltagande kommit till användning. Förslaget föranledde emellertid inte någon vidare åtgärd. Nämda system med möjlighet för sjuka och eljest handikappade att rösta genom valsedelsförsändelse tillkom genom lagändringar år 1965 (prop. nr 106, KU nr 40).

I det av 1965 års *valtekniska utredning* avgivna betänkandet om förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval (SOU 1967: 27) framläggs förslag om s. k. förtidsröstning med målsättning bl. a. att den preliminära röstsammanräkningen skall omfatta inte blott de vid valförrättningarna i valdistrikten på valdagen avgivna rösterna utan även dem som avges iuför röstmottagare (poströsterna). Utredningen har inte haft i uppdrag att undersöka hur de på kriminalvårds- och liknande anstalter intagnas deltagande i val skall kunna underlättas men anlägger vissa synpunkter även på denna fråga. Utredningen uttalar att den finner det mindre tillfredsställande att omkring hälften av de på anstalter intagna saknar möjlighet att utöva rösträtt. Principiellt bör åtgärder vidtas för att underlätta de ifrågavarande väljarnas deltagande i val. Annan lösning än att berättiga dem att rösta före valet torde inte kunna komma i fråga. Med inrättande av tillfälliga postanstalter kommer emellertid, fortsatte utredningen, betydande organisatoriska krav att ställas på postverket. Inrättandet av tillfälliga postanstalter vid anstalter inom kriminalvården torde därför förutsätta att införandet av metoden att låta främst sjuka och åldringar rösta med valsedelsförsändelse visar sig få den effekten, att antalet tillfälliga postanstalter på sjukhusen kan avsevärt minskas. Om de intagna inom kriminalvården och liknande skall få möjlighet att förtidsrösta synes därför utredningen inte kunna definitivt besvaras, förrän någorlunda säker vetenskap vunnits om de organisatoriska förutsättningarna för en dylik ordning föreligger.

Slutligen kan här erinras om ett uttalande i *grundlagberedningens betänkande* Partiell författningsreform (SOU 1967: 26 s. 138 f.):

Enligt beredningens uppfattning bör en fullständig överarbetning av vallagstiftningen ske med anledning av det reformerade kammar- och valsystemet. Överarbetningen bör emellertid anstå till den totala författningsrevisionen. Den valtekniska utredningen och beredningen har därför i samråd stannat för att göra de ändringar i vallagstiftningen, som blir nödvändiga på grund av den partiella författningsreformen, inom ramen för gällande vallagar. I samband med den fullständiga överarbetningen av vallagstiftningen blir det tillfälle att överväga bl. a. vilka åtgärder som skulle kunna vidtas för att förstärka personmomentet i valen.

Motionerna

Motionärerna — som upptagit ämnet som ett av flera spørsmål rörande upprustning av kriminalvården — erinrar om valutredningens betänkande

år 1961 och dess förslag om poströstning på fångvårdsanstalterna i betänkandet 1963. Motionärerna nämner också det tidigare rådande behovet att avvakta inverkan på postverkets organisation av de övriga förslag som utredningen framförde. Motionärerna anser att den av valutredningen föreslagna reformen nu bör genomföras, enär ökade möjligheter till valdeltagande genomförts för grupper såsom de sjuka och invaliderna, vilka tidigare haft svårigheter att rösta.

Utskottet

Frågan om möjligheterna för de på kriminalvårds- och liknande anstalter intagna att delta i allmänna val har behandlats av flera utredningar. Som framgår av den ovan lämnade redogörelsen för uttalanden av 1955 års valutredning och 1965 års valtekniska utredning har dessa gett uttryck för uppfattningen, att de intagnas möjligheter att delta i valen bör förbättras men funnit att en sådan reform möter organisatoriska svårigheter. Valtekniska utredningen — som anser poströstning på anstalterna vara den bästa lösningen — uttalar sålunda, att postverkets resurser torde medge anordnande av poströstning vid kriminalvårdens anstalter endast om antalet tillfälliga postanstalter på sjukhusen samtidigt kan minskas. Utredningen har inte funnit det möjligt att nu bedöma om och när så kan ske.

Utskottet ansluter sig till önskemålet, att möjligheterna till valdeltagande förbättras för här ifrågakarande väljare. Frågan bör bli föremål för fortsatt uppmärksamhet. Något initiativ från riksdagens sida är emellertid inte erforderligt härför. Vallagstiftningen i dess helhet är föremål för översyn genom 1965 års valtekniska utredning och genom grundlagberedningen som ett led i arbetet på en total författningsreform. I samband härmed kan det förväntas, att den i motionerna upptagna frågan kommer att prövas.

Utskottet hemställer sålunda,

att motionerna I: 188 och II: 242 måtte anses besvarade med vad utskottet ovan anför.

Stockholm den 18 oktober 1967

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson, Torsten Andersson*, Damström, Erik Olsson, Sveningsson, Dahl*, Sörenson, Dahlberg, Tistad och Svenungsson; samt

från andra kammaren: herrar Adamsson, Nilsson i Östersund, Henningsson, fru Thunvall, herrar Johansson i Trollhättan, Hamrin i Jönköping*, Werbro, Boo, Werner* och Lindberg*.

* Ej närvarande vid justeringen.